

HİPERAKTİF ÇOCUK GERÇEKTEN ZEKİ MİDİR?

Hiperaktivitenin zeka ile bir ilgisi yok

Uzmanların hemen hemen hepsi, hiperaktivitenin olumlu ya da olumsuz anlamda zeka düzeyi ile hiçbir bağlantısı olmadığı konusunda hemfikir. Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Uzmanı Doç. Dr. Mazlum Çöpür bu konuda, "Hiperaktif çocuğun zekası normalden az da olabilir, normal zekalı da olabilir, zeki de olabilir. Bir genelleme yapılamaz. Ayrıca bir hiperaktif çocuk sürekli hareket halinde olduğundan ve dikkati de az olduğundan zekası oranında öğrenip başarılı olamaz" diyor. Tam bu noktada üzerinde durulması gereken esas nokta; hiperaktiviteyi yaramazlıktan nasıl ayırt edeceğimiz konusu... "Çocuğunuz hiperaktif" diyerek ilaç yazıp göndermek, çocuğun yaramazlık ve saldırganlıkla kendini dışa vuran daha ciddi sorunlarını gölgede bırakıyor olabilir mi? Uzman Psikolog Zeynep Koçak konuya ilginç bir açıdan yaklaşıyor. Hiperaktivitenin kültürel beklentiler ve olanaklar dikkate alınmadan açıklanamayacağını iddia eden Koçak, "Bildiğimiz anlamıyla psikoloji bilimi modern ve sanayileşmiş toplumun ürünüdür ve psikolojik kategoriler ancak bu toplumların içinde bir anlam ifade ederler. Beklemek ve masa başında oturma büyük bir beklenti haline geldiği hatta insanın doğal hali olarak görüldüğü, sokak aktivitelerinin ve serbest oyunun yerini kurs ve eğitimlerin aldığı günümüzde, hiperaktivite bir bozukluk olarak tanımlanıyor" diyor.

Hiperaktif davranışlar "istismar" belirtisi olabilir

Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Uzmanı Dr. Tuğba Camcıoğlu ise, birçok ailenin doktorlardan bir ilaç yazıp göndermesini beklediğine vurgu yaparak, "Çocuk hiperaktif diyerek yarım saatte teşhis koyup, ilaç yazıp göndermek çok yanlış. Çünkü birçok başka ruhsal hastalık da kendini DEHB (Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu) gibi dışa vurabilir. Saldırgan ve yerinde tutulamayan bir çocuk, bir sebepten dolayı aileye tepki gösteriyor da olabilir. Altında ağır bir depresyon da yatıyor olabilir. Hatta ve hatta cinsel istismara da uğramış olabilir. İstismara uğramış çocuk da aşırı gergin, saldırgan ve huzursuz davranışlar sergileyebilir. İnternet üzerinden, ergen çocuklar tarafından istismar edilen çocuk sayısı artıyor. Çocukta DEHB var diyerek ilaç yazıp göndermek çok ciddi sorunları atlamak olabilir" açıklamasında bulunuyor. Uzman Psikolog Bihter Gencer de, eğer çocukta yapısal bir problem yok ise, hiperaktivite ve dikkat eksikliğinin, çocuğun içsel sıkıntılarının dışa vurulduğu "bir semptom" olarak kabul edilmesi gerektiğini belirtiyor ve ekliyor: "Çocuk sıkıntılarla bir şekilde baş edemediği için bu şekilde aşırı hareketlilik gösterip, içsel kaynaklarını yeteri kadar öğrenme alanına kanalize edemiyor olabilir. Psikolojik değerlendirmede çocuğun geçmişini uzman psikolog tarafından çok dikkatli bir şekilde dinlenmelidir. Anne babanın nasıl çocuk sahibi olmaya karar verdiklerinden itibaren çocuğun psikolojik gelişim dönemlerinde herhangi bir sıkıntı yaşanıp yaşanmadığı konuşulmalıdır. Gelişim dönemlerinde bazı kopukluklar oluşmuş olabilir. Bu kopukluklar çocukta boşluk duygusuyla baş edememe, kendini sakinleştiremememe, bu nedenle her an bir hareket etme istek ve arzusu içinde olma gibi bir durum oluşturabilir. Örneğin 0-1 yaş döneminde temel güven duygusu tam yerleşmemiş veya 2 yaş civarında tuvalet eğitimiyle ilgili sıkıntılar yaşanmış olabilir."

Hiperaktivite tanısı aileleri rahatlatıyor

Konulan teşhislerin aksine, son araştırmalara göre gerçek yapısal hiperaktivitenin toplumda çok düşük oranda görüldüğünü ifade eden Gencer, hiperaktivite tanısı almanın aileyi rahatlattığını söylüyor. Gencer'e göre ev ortamında "yaramaz" çocuklarıyla ne yapacağını bilemeyen okul ortamında ise sürekli şikayet alan ebeveynler tanı konduğunda rahat bir nefes alıyor. Çünkü durumun bir adı konmuş oluyor. O zamana kadar "tembel ve yaramaz" olarak etiketlenmiş olan çocuklarının "aslında çok akıllı olduğu için" bu yaramazlıkları yaptığını düşünmek ebeveynler için daha kabul edilebilir bir hale geliyor. Ancak gerçekte hiperaktivitenin zeka ile bir bağlantısı olmadığı gibi, çocuğa bu etiketin yapıştırılması çocuğun bir şeyler yapma gayretine engel olarak "boşvermişlik" hissine sürüklüyor. Dr. Mazlum Çöpür de şehir ortamında yaramazlıkların insanları rahatsız etmesinden dolayı yaramaz çocukların haksız yere hiperaktif diye damgalandığından söz ediyor ve şunları ekliyor: "Halbuki bağık bahçelik yerlerde çocuklar bütün gün dışarıda oynadıklarından, yaramazlıkları kimseyi rahatsız etmiyor ve bir rahatsızlık olarak görülüyor."

Psikiyatryrd. Doç. Dr. Serdar Alparslan ise konuyu okuma oranlarının artmasıyla bağlantılandırıyor. Modern toplumda okul başarısı önemli olduğu için hiperaktivitenin göz önüne çıktığını ifade eden Alparslan, "Eskiden köylerde yaşayan, okul başarısı beklenmeyen çocuklar sadece yaramaz çocuk denilerek geçiştiriliyordu. Ama günümüzde çocuktan başarılı olması bekleniyor. Hiperaktivite de okul başarısını çok düşürdüğü için hakkında bu kadar çok konuşuluyor" diyor.

Hiperaktiviteyle zekanın bir bağlantısı olmadığı ortada. Peki hemen her iki aileden birinin –özellikle büyük şehirlerde çocuğunun normalin üzerinde zeki olduğunu iddia etmesine ne diyeceğiz? Gerçekten bu kadar çok sayıda çocuk üstün zekalı olabilir mi? Her nesille birlikte insan zekasının arttığı düşünülürse, çocuklarımızın bizden ve doktorlarından daha zeki olması beklenen bir durum değil mi?

Teknoloji zeka testlerini yanıltıyor

Dr. Mazlum Çöpür, günümüzde daha iyi sağlık ve eğitim imkanları sebebiyle zeka gelişiminde 10-15 puanlık artışlar olabildiğini söylüyor. Aileler de çocuklarını kendi geçmişleriyle kıyasladıklarında zeki olduğunu düşünebiliyorlar. Oysa çocuğun kendi yaşlılarıyla arasında bir zeka farkı bulunmamakta. Psikiyatryrd. Doç. Dr. Serdar Alparslan da "Eskiden köyünde kasabasında uyarı az olduğu için çocuğun zekasını geliştirmesi zor oluyordu. Günümüzde çocuklar zekalarını geliştirebiliyorlar" diyor. Çocuk ve Ergen Psikiyatristi Dr. Gökçe Küçükyazıcı ise, bilgiye ulaşmanın kolaylaşmasının zeka testlerini etkilediğine vurgu yapıyor: "Bazı zeka testlerinde bilgiye dayalı alt testler vardır. 20-30 sene öncesine göre daha fazla oranda bilgiyle karşılaşan günümüz çocukları bu alt testlerde yüksek başarı elde ediyor. Fakat bu, günümüz çocuklarının daha zeki olduğunu göstermez."

"Çocuk ailesinin narsistik uzantısı oldu"

Uzman Psikolog Zeynep Koçak ise, son yıllarda "artan" üstün zekalı çocukları değişen ebeveynlik tutumlarıyla ilişkilendiriyor. "Modern topluma geçişle birlikte, akrabalık bağlarının zayıflaması ve geleneksel ailenin yerini çekirdek ailenin almasıyla, çocuklar daha fazla odak haline gelmeye başladılar. Bu da çocuğu anne-babanın narsistik uzantısı haline getirdi. Aileler çocuklarının çok zeki olduğuna inanmak istiyorlar. Çocuk yetiştirmeyi bir proje gibi görenler var" diyor.

"Üstün zekalı" etiketi çocukta baskı yaratıyor

Peki çocuğa "üstün zekalı" etiketi konması onu nasıl etkiliyor? Dr. Gökçe Küçükyazıcı, zeka testi sonrasında, ailenin zeka test puanı ile böbürlenmesinin ya da bu veriyi ön plana alarak kullanmasının çocuk üzerinde olumsuz bir baskı yaratacağından emin. Bu sebeple ailelerin test sonuçları hakkında son derece dikkatli söylemlerde bulunmaları gerektiği hususunda uyarıda bulunuyor. Dr. Tuğba Camcıoğlu da, çocuk üzerine bir beklenti çatısı kurmanın çocuğu mutsuz edeceğini ve hatta ruh halini bozacağını söylüyor. "Balıkesir'in bir dağ köyünden gelen hastam vardı. Çocukta algılama sorunları vardı. Ancak ailesi 'yeter ki mutlu olsun başka şey istemeyiz. Herkes okuyacak değil ya, değil mi doktor hanım?' dediğinde gözlerim dolmuştu. Öte yandan iyi okumuş eğitimli bir aile de çocuğunu buraya getirip 'neden SBS'de üç net daha fazla yapamıyor' diye sorguluyor. Adeta çocuğun başının etini yiyor" diye son noktayı koyuyor.

Hiperaktif mi yoksa yaramaz mı?

Hiperaktivite ile yaramazlığı birbirine karıştırmamak gerekiyor. Yaramaz çocuk gerektiğinde herkes gibi sakin oturabiliyor, dikkatini sürdürebiliyor, dinleyebiliyor, kendisini kontrol edebiliyor ve uyum sağlayabiliyor. Halbuki hiperaktif çocuk motor takılmış gibi sürekli hareket halinde, dikkatini toplayamıyor ve dinleyemiyor. Bu nedenle daha az öğreniyor, unutuyor. Dağınık ve uyumsuz bir karakter gösteriyor. Bu çocukların beyinlerinin ön bölgelerinin yeterince kanlanmadığını ve yeterince glikoz kullanmadığını, bu nedenle dikkatlerini sürdüremediklerini kanıtlayan bir çok araştırma bulunuyor. Ayrıca beyinlerinde dopamin ve noradrenalin seviyesi de düşük oluyor.